

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРОЮ ОБОРОНИ ЕСТОНІЇ ТА УКРАЇНИ

В.В. Сокурєнко

проректор

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Постановка проблеми. Забезпечення національної безпеки, оборони суверенітету і територіальної цілісності країни є одним із пріоритетних напрямків державної політики, яка досягається з використанням усіх сил, засобів, ресурсів держави. Разом з тим, в її забезпеченні вирішальне значення відведено воєнному потенціалу країни, який формується головним чином у військовому житті суспільства. Забезпечення нашої армії сучасною зброєю викликає, сьогодні, серйозну заклопотаність. Велика частина воєнного оснащення фізично і морально застаріла, при цьому не компенсується новими закупівлями. Визначення концептуальних засад державної політики в сфері оборони України повинно носити цілеспрямований, навіть виборчий, точковий характер.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою аналізу міжнародного досвіду правового регулювання сферою оборони не займалися, тому дана проблема є досить актуальною на сьогодні.

Мета статті. Здійснити порівняльний аналіз правового регулювання сферою оборони Естонії та України.

Основні результати дослідження. Основним принципом Естонії при проведенні своєї зовнішньої і оборонної політики є принцип неподільності безпеки, важливість міжнародного співробітництва та захист демократичних цінностей. На безпеку в цілому впливають події, що відбуваються в світі, відносини, угоди і конфлікти.

22 січня 2009 р. уряд Естонської Республіки затвердив «План розвитку військової оборони на 2009-2018 рр.», що фіксує основні напрямки розвитку Сил оборони Естонії на наступне десятиліття, а також передбачено, що на фінансування поставок і будівництво протягом наступного десятиліття буде витрачено в середньому приблизно 40,0% від оборонного бюджету країни. Решта піде на покриття витрат повсякденної діяльності та персонал Сил оборони і Кайтселіту.

Згідно з Конституцією, спільне завдання державної оборони Естонії полягає у збереженні незалежності держави, територіальної цілісності, конституційного порядку та безпеки населення. Вищим керівником державної оборони є Президент республіки.

Уряд координує та спрямовує діяльність державної оборони в Естонії. Міністерство оборони відповідає за організацію військової оборони в Естонії.

В її реалізації беруть участь Сили оборони і Кайтселійт, що складається з добровольців.

Естонія почала нарощувати свою обороноздатність після відновлення незалежності в 1991 р. Зараз Естонія стала рівноправним партнером держав НАТО і ЄС. Сухопутні війська розвивали, в основному, піхоту, але поряд з цим розвивалися деякі специфічні навички. Протягом наступних десяти років сухопутні війська зробили значний прорив у розвитку маневреності бронетехніки.

Військово-морські сили Естонії досі перевагу віддавали розвитку навичок по знешкодженню мін, і в цьому досягнуто помітний в НАТО рівень. Протягом наступних десяти років Військово-морські сили отримали у своє розпорядження легкі транспортні катери, з якими почався більш активний розвиток берегової охорони.

Пріоритет Військово-повітряних сил віддається повітряному спостереженню. В Естонії встановлено два нових протиповітряних радарів.

У розпорядженні Військово-повітряних сил перебувають транспортні вертольоти, придатні для використання як на батьківщині, так і в місцях військових операцій. Активно розвивається протиповітряна оборона середньої дальності.

Довгостроковим планом розвитку Естонії передбачено збільшення інвестицій у розвиток різних систем управління, розвідки, спостереження і зв'язку. Головним принципом обороноздатності Естонії є «побачити, почути, дізнатися першими на основі цього прийняти рішення розумніші і швидше супротивника» – все це має критичне значення з точки зору оборони такого маленького держави як Естонія.

За організацію державної оборони в Естонській Республіці відповідають міністр оборони і Міністерство оборони. У завдання міністерства входять внесення пропозицій щодо планування політики в області державної оборони, реалізація запланованих планів розвитку оборони і організація державної оборони.

Структура міністерства розділена на сфери відповідальності чотирьох віце-канцлерів. Відділи у підпорядкуванні **віце-канцлера з оборонної політики** розробляють програми майбутньої державної оборони та організують міжнародне співробітництво. Відділи **віце-канцлера з оборонного планування**, на основі основних напрямків оборонної політики, планують ресурси, складають документи щодо розвитку сфери і готують мобілізацію. Відділи **віце-канцлера оборонних інвестицій** організують інвестиції, тендери і великі роботи з військового будівництва. Сфера відповідальності **віце-канцлера з правових і адміністративних питань** підтримує роботу міністерства.

Структурно Сили оборони діляться по роду військ на чотири оборонних округи (Північний, Північносхідний, Західний і Південний оборонний округ) з штабами і частинами центрального підпорядкування. Крім цього, командувачу Сил оборони підпорядковується і організація добровольців державної оборони – Кайтселійт.

До сил оборони Естонії відносяться наступні види військ:

Сухопутні війська – найчисленніший рід військ Сил оборони Естонії, який грає ключову роль в обороні території Естонії та підготовці підрозділів до міжнародних операцій. У підпорядкуванні командувача Сухопутних військ знаходяться Штаб Сухопутних військ та військові частини, завданням яких у мирний час є навчання підрозділів резерву. У безпосередньому підпорядкуванні командувача Сухопутних військ знаходяться також територіальні батальйони і 1-а піхотна бригада – головний маневрений підрозділ Сил оборони, до якого входить більшість підрозділів, яких навчають під час строкової служби. До складу бригади входить також Scoutsataljon – розвідувальний піхотний батальйон швидкого реагування, укомплектований кадровими військовими. Підрозділ здатний діяти у співпраці з військовими підрозділами НАТО.

Військово-морські сили Естонії складаються зі Штабу військово-морських сил, Бази військово-морських сил і Дивізіону мінних знешкоджувачів. Балтійська ескадра знешкодження мін (BALTRON) підпорядковується Військовому комітету країн Балтії, тобто командувачем збройними силами Естонії, Латвії та Литви, виконавчою владою наділені командувачі військово-морськими силами Естонії, Латвії та Литви. У підпорядкуванні Бази військово-морських сил знаходиться Центр навчання військово-морських сил, а в підпорядкуванні Дивізіону мінних знешкоджувачів група водолазів. Головна мета військово-морських сил – захист територіальних вод Естонії.

Військово-повітряні сили складаються зі Штабу військово-повітряних сил і Бази військово-повітряних сил, що знаходиться в Емарі, а також Дивізіону повітряного спостереження. Головне завдання Бази військово-повітряних сил – обслуговування та підтримка повітряних суден Естонії і союзників. Головне завдання Дивізіону повітряного спостереження полягає в моніторингу повітряного простору Естонії.

Структура Військово-повітряних сил в мирний час, під час криз і війни, здебільшого, не змінюється, тому військово-повітряні сили складаються, в основному, з кадрових військовослужбовців.

Розкриваючи структуру Збройних сил Естонії, на нашу думку, необхідно звернути увагу на функціонування в її складі особливого добровільного підрозділу – Кайтселійт. Кайтселійт – діюча добровільна організація державної оборони, яка знаходиться у сфері відповідальності Міністерства оборони, організована по військовому зразку, озброєна і займається військовими тренуваннями.

Основне завдання Кайтселіytu – захист незалежності Естонії та її конституційного порядку, в тому числі від військової загрози, спираючись на вільне волевиявлення та ініціативу народу. До її складу входять 15 територіальних підрозділів – дружин, які налічують в цілому 8300 членів, а також жіночі та юнацькі спеціальні організації. У діяльності останніх беруть участь у загальній складності 8100 жінок. У ході мобілізації на базі Кайтселіytu створюються підрозділи територіальної оборони – оборонні райони. Останні підкоряються у воєнний час главам відповідних оборонних округів.

Кайтселійт виконує важливу задачу по допомозі цивільним структурам (гасіння лісових пожеж, допомогу поліції помічниками поліцейських з числа

членів Кайтселіта, забезпечення безпеки на різних заходах). Підрозділи Кайтселіту складаються з добровольців, які брали участь у міжнародних миротворчих місіях у Балканських країнах. У Кайтселіту і його організаціях тісні зв'язки з партнерськими організаціями за кордоном (у Північних країнах, Сполучених Штатах).

Кайтселіт співпрацює з наступними організаціями. *Найскодукайтсе* співпрацює з іншими організаціями та установами, в тому числі Департаментом поліції і прикордонної охорони, Департаментом рятувальних робіт, суспільством *Enpa Selts* та місцевим самоврядуванням.

Основні завдання *Найскодукайтсе*: 1) надання допомоги Кайтселіту у захисті незалежності та конституційного порядку Естонії, у забезпеченні безпеки громадян і виконанні інших завдань; 2) у співпраці з дружинами Кайтселіту організація та забезпечення роботи медичної та тилової служби Кайтселіту; 3) поширення і поглиблення ідеалів Кайтселіту і національних патріотичності; 4) участь в організації світського життя Кайтселіту.

В організацію *Нооред Коткад* входить майже 3500 юнаків з усієї Естонії. Завдання організації – виховати з молодих людей порядних громадян, здорових душею і тілом. Крім багатьох цікавих занять, наприклад, стрибків з парашутом, польотів на дельтаплані, орієнтування, стрільби зі стрілецької зброї та ін., *Нооред Коткад* беруть участь у багатьох змаганнях. Найбільшим популярним, але і важким з них, стало розвідувальне змагання *Mini-Enpa* протяжністю 35 км.

Організація *Кодутютред* заснована з метою виховання в молодих дівчатах любов до батьківщини і готовність захищати незалежність Естонії, посилити любов до сім'ї і батьківщини, навчити любити естонську мову і звичаї, бути чесними, заповзятливими, не боятися приймати рішення і нести відповідальність, цінувати природу, поважати своїх батьків і співгромадян.

Особовий склад Сил оборони Естонії укомплектований на базі загальної військового обов'язку, кадрових військових і добровольців, членів Кайтселіту. Основну частину складають військовозобов'язані, навчені по підрозділах та переведені у резерв. На дійсній службі в Силах оборони перебувають військовослужбовці строкової служби, кадрові військові та резервісти, які проходять навчальні збори.

Військовий обов'язок лежить на всіх здорових громадянах Естонії чоловічої статі у віці від 16 до 60 років. Обов'язкова служба включає строкову службу та службу в резерві. На строкову службу тривалістю від восьми до одинадцяти місяців призиваються юнаки віком 18-27 років (включно). Під час строкової служби солдатам строкової служби передбачена щомісячна компенсація в залежності від посади. Особи, які пройшли військову підготовку і зараховані у склад підрозділу в резерв, протягом одного року після проходження строкової служби перебувають у резервному підрозділі самої швидкої мобілізації. За укладеними з добровольцями з резерву договорами створюється підготовлений резерв, завдання якого – забезпечити в Силах оборони готовність до реагування і, при необхідності, виконанню міжнародних зобов'язань Естонської Республіки. Навчання резервістів триває на навчальних зборах.

Облік військовозобов'язаних у Силах оборони веде Департамент оборонних ресурсів, який, в якості своєї основної задачі, організовує призов на строкову службу, дає оцінку придатності військовозобов'язаних до проходження служби, а з 1 січня 2008 через центр вербування закликає добровольців на контрактну службу в Сили оборони.

В якості кадрового військового на контрактну службу в Сили оборони зараховується громадянин Естонії, який: 1) не молодше 18 років; 2) має необхідну кваліфікацію, освіту і військовий вишкіл; 3) володіє на необхідному рівні естонською мовою; 4) за станом свого здоров'я і фізичної підготовки придатний до виконання військових обов'язків.

Сфера проходження служби і завдання, які поставлені перед військово-службовцями, часто піддають небезпеці їх життя і здоров'я. Організація медичного обслуговування належить до сфери відповідальності Міністерства оборони Естонії та у разі необхідності забезпечує доступність необхідної медичної допомоги.

Військовослужбовцям у Силах оборони забезпечено надання медичних послуг первинного рівня і медична підтримка під час навчання. Забезпечення спеціальної медичної допомоги проходить у співпраці з цивільною системою охорони здоров'я. В якості окремої установи у сфері відповідальності Міністерства оборони діє Оздоровчий центр Сіли, в якому надаються послуги з реабілітації здоров'я як військовослужбовцям Сил оборони, так і членам Кайтселіту і товариств репресованих.

Медики Сил оборони у співпраці з країнами-партнерами забезпечують медичну допомогу військовослужбовцям, які беруть участь у міжнародних військових операціях.

Звернемо увагу на реалізацію принципу децентралізації оборонних сил, які виходять із стратегії територіальної оборони. Мета територіальної оборони полягає не в агресивних військових наступках на інші держави, а в тому, щоб максимально ускладнити агресору захоплення території і народу.

У разі війни територіальна оборона повинна забезпечувати всебічний захист від вторгнення ворога, уповільнення його просування за допомогою всебічних бойових дій, повний захист стратегічно важливої території і утримання її в своїх руках до запуску міжнародної системи безпеки і прибуття політичної, економічної та військової допомоги, після цього – звільнення території держави своїми силами або разом з прибулою підмогою. Застосування системи децентралізованої оборони дозволяє органічно об'єднати оборонні сили з громадянським суспільством, зробити їх максимально дешевими, використавши для їх постачання матеріали та засоби, наявні у цивільній обороні, об'єднати волю всього народу до оборони.

Таким чином, територіальна оборона – особлива системи оборонних дій державної оборони, яку характеризують: 1) територіальна структура державної оборони. Основні напрямки оборонної політики для організації територіальної державної оборони повинні виходити з того, що територія держави поділяється на оборонні округи. Кожен оборонний округ ділиться на оборонні райони. Згідно з рішенням уряду від 2001 р., територія держави поділена на

військово-територіальні формування – два оборонних округи і два особливих оборонних райони; 2) де централізованістю – розсіяністю по країні система управління оборонними силами, що дозволяє продовжувати організований опір навіть при втраті центрального управління; 3) використання принципу «армія в резерві», причому цілісні резервні підрозділи, скомплектовані відповідно до умов воєнного часу, створюються ще в мирний час; 4) поділ оборонних сил на дві частини – сили загального призначення і війська територіальної оборони; 5) комплексним застосуванням в ході військових дій всіх способів боротьби, дозволених міжнародними правовими нормами (класичний і розосереджений бій, партизанська тактика тощо) [1].

Висновок. Таким чином, дослідивши зміст оборони Естонії можемо констатувати, що позитивним міжнародним досвідом даної країни, на нашу думку, видаються положення щодо імплементації в сферу оборони України добровольчих підрозділів оборони – кайтселіт, приймаючи до уваги той факт, що на сьогоднішній день, в світлі військових подій, які відбуваються на Сході України зосереджують свою діяльність добровольчі підрозділи з невизначеним правовим статусом, які виконують функції з захисту незалежності та територіальної цілісності України та її конституційного порядку, в т.ч. від військової загрози, спираючись на вільне волевиявлення та власну ініціативу своїх членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Энциклопедия об Эстонии. Территориальная оборона Эстонии // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.estonica.org/ru>

Сокуренок В.В. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду правового регулювання сферою оборони Естонії та України

У даній науковій статті здійснено порівняльний аналіз правового регулювання сферою оборони Естонії та України, що дало змогу запропонувати автору пропозиції щодо здійснення публічного адміністрування сферою оборони України.

Ключові слова: оборона, безпека, Естонія, кайтселіт.

Сокуренок В.В. Сравнительно-правовой анализ международного опыта правового регулирования сферы обороны Эстонии и Украины

В данной научной статье осуществлен сравнительный анализ правового регулирования сферы обороны Эстонии и Украины, что позволило предложить автору предложения по осуществлению публичного администрирования сферой обороны Украины.

Ключевые слова: оборона, безопасность, Эстония.

Sokurenko V.V. Comparative legal analysis of international experience of legal regulation of defense of Estonia and Ukraine

In this scientific article the comparative analysis of legal regulation of defense of Estonia and Ukraine, which enabled the author to offer suggestions for the implementation of public administration sphere Defense of Ukraine.

Keywords: defense, security, Estonia, kaytseliit.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2015.